

Coincidentia oppositorum: regimul termic în legende românești

*Lect. dr Raluca Nicolae
Universitatea Spiru Haret, București*

Rezumat

Regimul termic diferențiază două componente: una caldă, și cealaltă rece. Caldura este asociată cu focul și i se atribuie, de regulă, valori pozitive, deși procesele de ardere sau de topire se înscriu în categoria exceselor calorice. Imaginația frigului este oarecum mai rigidă, fiind asociată cu intervenția demonică și cu tărâmul pustietății. Cu toate acestea, distincția dintre frig și căldură este greu de trasat în dinamica textului folcloric, în sensul că unele legende nu surprind "chirurgical" aspectele mai sus-menționate, ci mai degrabă ca pe o alternare de perechi contrare (coincidentia oppositorum).

Cuvinte – cheie

folclor, cald, frig, legendă

În arhitectura sa, regimul termic poate fi gândit în funcție de cele două componente ale sale, căldura și frigul, la care se adaugă, dintr-o altă perspectivă, reglaje psihologice care implică aspecte calorice abstracte, plasate într-o taxonomie opozantă: căldura este valorizată pozitiv, în vreme ce frigul are, de cele mai multe ori, conotații negative.

Căldura

Căldura este un fenomen legat nemijlocit de foc și de lumină. Pe plan simbolic, căldura [1] se asociază forțelor cosmice ale vieții și regenerării. Cum afară era un ger cumplit, păsările s-au sfătuit să trimită pe cineva până la soare să ia o rază, pentru că altfel vor pieri toate de frig. Pițigoiul s-a oferit să plece el. „Ajuns în fața bătrânului soare, de bucurie, truditul pițigoi n-a mai ținut seama de nimic și s-a năpustit în focul de raze, prinzând cu lăcomie în cioculețul lui un mănunchi de raze. Până să fugă înapoi însă, vâlvătaia i-a cuprins hăinuța și îmbrăcămintea și atunci, zăpăcit, s-a pomenit prăvălindu-se jos, spre pământ” [2]. Suratele sale au

încropit din mai multe petice haine pentru pițigoi, de aceea este el acum atât de împestrițat și colorat [3].

Corpurile calde [4] trec drept corpuri îmbogățite, drept corpuri care au primit un supliment de substanță. Frigului i se acordă mai greu o pozitivitate [5]. După ce vremea s-a schimbat și lumea a înghețat, Dumnezeu a chemat toți copacii la el să se odihnească până când va înverzi iar pământul. „Căldura din cer, a înviorat copacii. Mugurii au început să se umfle și s-au arătat frunze mici, apoi, copacii au început să înflorească. Copacii se luau parcă la întrecere care are flori mai frumoase” [6].

Dereglajele termice ale căldurii, determină arderea sau topirea. Dumnezeu îl trimite pe diavol să aducă nisip pe care avea să-l transforme în pământ atunci când își va rosti numele. „Diavolul s-a scufundat în apă și gândea să-și facă o lume și dacă a găsit năsip, și-a rostit numele, dar pământul l-a ars și el l-a aruncat din mâini.” [7]. Diavolul s-a întors spunând că nu găsește nisip, și Dumnezeu l-a trimis să mai caute. „Diavolul a căutat nouă zile năsip și totdeauna își spunea numele; dar năsipul îl ardea și el îl arunca. Năsipul așa se aprindea, de tot îl ardea pe diavol și în a doua zi el se înnegrise” [8]. Același sfârșit îl au și diavolii din *Cum s-au făcut dracii*. O fată care nu asculta de nimeni a fost dată dracului, care a luat-o de soție și a avut cu ea o sumedenie de copii. „Ei și astăzi foarte tare se înmulțesc, dar Dumnezeu îi trimite la soare și-i arde iar pe alții Sf. Ilie îi trăznește” [9]. Efectele unei călduri „sterpe” sunt descrise în legenda *Munții Rarăului*. Pentru că Dumnezeu i-a cerut diavolului să nu mai ducă atâtea oameni în iad, acesta s-a plâns că nu are cu ce să-l umple și Dumnezeu i-a spus că iadul putea fi umplut și cu munții Rarăului, care de aceea sunt atât de fripiți de foc [10]. În următoarea legendă, căldura „stearpă” se dovedește a fi de fapt seceta. Umblând Dumnezeu și Sfântul Petre pe pământ, au auzit un om rugându-se să nu le dea ploaie duminică, când este zi de odihnă și Dumnezeu i-a împlinit dorința. Sfântul Petre, trimis de Dumnezeu pe pământ, a auzit cum unii oameni se plâng că a plouat luni, când trebuiau să are, alții că a plouat marți, când trebuiau să strângă fânul și astfel au găsit cusur ploii în fiecare zi. Atunci Dumnezeu a hotărât ca o dată să dea ploaie multă, iar altă dată să nu dea deloc, ca să simtă pământul arzând, și oamenii să se roage pentru ploaie. De atunci este seceta [11].

„Lumina se joacă și râde pe suprafața lucrurilor, dar numai căldura pătrunde” [12]. După răstignirea fiului său, Fecioara s-a dus în munți să-și găsească sfârșitul, dar munții s-au topit precum ceara [13]. Această nevoie de a pătrunde, de a ajunge în interiorul lucrurilor, în interiorul ființelor, constituie o seducție a intuiției căldurii interioare [14]. Sărbătoarea soarelui este la Sfântul Procopie

(8 iulie), când arde piatra în apă. În acea zi s-a înecat Luna care s-a dus după fratele ei, Soarele, pe o punte de ceară, ca să se căsătorească [15].

Fierberea se înscrie și ea în aceeași suită de termeni reclamând distrugerea calorică. Sfânta Duminică s-a fript cu mâncarea gătită de o slujnică și a blestemat-o: „Dacă nu mi-ai făcut tu pe plac și pe cheful meu, să te prefaci în pasere și să îmbli de azi înainte arsă și friptă, prin locurile și țările unde va fi arșița cea mai mare, cum m-am fript și m-am ars și eu acum” [16]. În legenda *Peștele*, voinicul apelează la foc ca la un martor al vredniciei sale, și sfârșește prin a fi devorat de propriul chezaș, ca pedeapsă pentru trufia sa. Peștele a fost mai demult un voinic iubitor de război și l-a rugat pe Dumnezeu să-i dea toate armele din lume ca să nu fie niciodată învins. Dumnezeu a primit târgul, cu condiția să-și piardă chipul omenesc. Încercător în propriile puteri, voinicul a spus că dacă va fi învins să fie aruncat în foc sau în apă clocotită și Dumnezeu l-a făcut pește, cu oasele în forma armelor acelor timpuri [17].

Frigul

Răcoarea este o forță de trezire [18]. În legenda *Facerea lumii*, frigul îl trezește pe Dumnezeu și îl determină să creeze cerul și pământul. „La începutul începutului, pe când nu era zi sau noapte, Dumnezeu umbla pe apă și tot pe apă dormea. Și nu era nici zi, nici noapte”. Îmbătrânind, lui Dumnezeu i s-a făcut frig la spate și atunci i-a venit ideea să urzească pământul, și, luând din apă niște lut, a făcut din el o turtiță pe care a tot întins-o. Deasupra pământului a așezat, ca un ceaun, cerul [19].

Căldura, confortul și rodnicia se opun iernii și frigului de pe pământ. „A fost o vreme, e mult de atunci, pe când nu era deloc iarnă, oamenii nu știau ce e cojocul, casele se făceau fără sobe de iarnă, sania încă nu era inventată, și de ger și de iarnă se știa numai din auzite. După ce se secera grâul, se semăna porumbul, care era copt pe la Sfântul Vasile; pomii rodeau de două ori și iarba se cosea de patru ori pe an. Și deodată vremea s-a schimbat; a început cu un vânt rece, dinspre miazănoapte, nori grei au acoperit cerul, și după o brumă, frunzele au căzut de pe pomi. [...] După câteva zile a înghețat de-a binelea și-a început să ningă. Așa a ținut o săptămână încheiată. Troienele s-au făcut cât gardurile și apoi cât casele. Nu se vedea nici soarele; cocoșii, singurele ceasornice pe acele vremuri, cântau fără nici o socoteală. Bieții oameni speriați credeau că a venit vremea de apoi” [20].

Apropierea iernii este anunțată prin frig și vânt puternic. „Păsărica se duse și-și făcu culcuș între ramurile bradului. Într-o noapte, vântul rece, începu să sufle cu putere. Era semn că se apropie iarna” [21].

În peisajul hibernal, bradul este exemplul singular al rezistenței la frig și al longevității. „Așa trecu vara și toamna. Când veni iarna, pomii își pierduseră nu numai fructele frumoase și ademenitoare, ci întreaga bogăție a frunzelor. Și stăteau acum cu ramurile goale și triste, în bătaia gerului și a vânturilor care treceau hăulind [...]. Bradul însă rămase verde, păstrându-și întregul veșmânt de cetină, nepăsător de asprimile iernii” [22].

Imaginația frigului este foarte săracă; ea se reduce la rigidități și la nuanțe de alb [23]. „Singur Crivățul, îmbrăcat în mantaua-i cusută din ace de gheață, pornea la miazănoapte și colinda pământul, pufuind înfuriat numai a spaimă și răceală” [24]. În *Povestea nalbei* întâlnim o altă descriere plastică a Crivățului. „Gheața sedea la nasul lui ca niște stâlpi și părul și mustățile erau numai pari de gheață, și când sufla, îngheța norii pe cer și-i făcea să ningă, apoi lua ninsoarea și o amesteca cu omătul de pe câmp și ia așa o făcea val-vârtej, de părea că vrea să facă lumea vălătuc, apoi lua norii de omăt și îi trimitea cine știe unde de lăsau troian și ger și viscol [25].

În legenda *Marcoș-Pașa în luptă cu Crivățul*, un pașă s-a lăudat că se va bate cu Crivățul și s-a îmbrăcat, și el și ostașii lui cu cojoace multe și cu ipângele (mantale cu glugă) și cu cizme de capră stearpă „să ție bine la apă”. Dumnezeu, căruia nu-i plac oamenii trufași, a dat puțin soare la Fântâna Gerului, să-i bucure pe turci, apoi s-a pornit ploaia, de i-a udat pe păgâni până la piele, îngreunându-le cojoacele. După aceea, a dat un ger de crăpau pietrele și turcii au fost nevoiți să spargă șeile cailor și să atâțe focul cu ele. Dumnezeu a trimis atunci un vânt care a înălțat focurile în cer, și păgânii au rămas în continuare în ger. Lui Marcoș-Pașa i-a venit idee să omoare caii și să se adăpostească în pânțele lor calde, dar s-a pornit o ninsoare strașnică, și turcii au rămas înzăpeziți, cu cai cu tot. Tocmai când pașa se plimba amărât de colo-colo, Crivățul a ieșit din fântână și l-a amenințat cu toiagul, iar turcul s-a prefăcut în stană de piatră [26].

Frigul, în mentalitatea, populară, își are rădăcinile în iad. „Iarna e din iad; iadul e la miezul nopții și gerul îl da <Marmaca> stăpâna iadului și mama dracilor [...] Pe dânsa o ține Sf. Mihail în frâu și dă gerul potrivit” [27].

Imaginația populară asociază frigul și „degerătura” cu intervenția demonicului. O strigoaică, plătită de niște oameni, a făcut să degere porumbul 5 ani la rând. Un argat a văzut-o cum prepara lapte cu păsat. Într-o noapte, când a ridicat capacul de pe vasul cu păsat, i-a înghețat mâna și s-a făcut frig năprasnic în casă.

Speriat, argatul s-a dus să se culce în șură, lângă stăpân. A doua zi nu au putut intra în casă, zăpada fiind până în pod, iar femeia cu copiii erau degerați [28].

Frigul anihilează până și scânteierile justițiare ale fulgerului. La adunarea convocată de Dumnezeu, Sfântul Ilie a sosit la urmă, explicând că a fost până într-al 7-lea cer, de unde coborau toate fulgerele, când un vânt suflat de diavol le-a mânat spre pământ și nu le-a mai putut opri. Acum pe pământ era frig mare și ger, pentru că scânteierile înghețaseră și lemnele crăpaseră de frig. Păsările picau din zbor și ursul mormăia din fundul pământului. Dumnezeu l-a iertat, dar i-a interzis să mai umble iarna cu fulgerele. Sfântul a coborât ca om pe pământ, să guste taina gerului, dar nu a stat mult, pentru că era să înghețe. De atunci nici Sfântul n-a mai coborât pe pământ, nici fulgerele nu mai umblă iarna. Oamenii numesc ziua în care au înghețat fulgerele „Fulgerătoare”, „ziua Trăsnetelor” sau „Antoniese” [29].

Gheața este imaginea apei solidificate, care în plan simbolic exprimă lipsa de căldură, absența oricărui sentiment viu, o inimă rece și moartă [30]. Pe când plopul era un băiat neastâmpărat, a dat foc broboadei unei bătrâne care s-a dovedit a fi Sfânta Duminică, iar aceasta l-a blestemat: „Nu meriți să trăiești pe pământ, sub chip de om, tu care nu cunoști ce-i mila și îndurarea. Inima ta se va prefăce într-un copac rece și nesimțitor, ce-și va înălța tulpina până în înaltul cerului, dar bucuria florilor și a fructelor nu vei cunoaște, căci sterp vei rămâne” [31].

Frigul interior din inima mamei vitrege din legenda *Viorica* își găsește ecou în frigul exterior care domină peisajul de iarnă. Cum mama vitregă nu putea s-o sufere pe Viorica, a aruncat-o în omătul de la marginea unei păduri, gândindu-se că astfel va scăpa de ea. În scurt timp, copila cea gingașă a degerat de frig în pădure, dar nu a pierit pentru totdeauna, ci s-a prefăcut într-o floare numită viorică. Și de atunci înfloresc viorelele primăvara, până ce nu apucă încă a se topi zăpada. Deoarece copila avea niște ochi întunecați și albaștri, floarea este și ea albastră [32].

Intensitatea sentimentelor

Max Luthi remarca preferința către vizibilitate a basmului [33], tocmai pentru că se supune tendinței de a transforma tot ceea ce este interior în ceva exterior pentru a portretiza relațiile apropiate dintre oameni printr-o imagine [34]. În ciuda raportării sale stricte la basm, aprecierile sale pot fi extinse asupra narațiunilor populare în general. Nici în legendă înfățișarea personajelor nu este descrisă în prea multe detalii, după cum nici despre sentimentele lor nu se vorbește prea mult [35]. Dispoziția solară este menționată lapidar: „soarele e totdeauna

supărat, numai de două ori pe an e vesel, în ziua de Blagoviștenie și în ziua de Paști. Atunci e așa de luminos și joacă, parcă-s trei sori. Unii zic că și de Sânziene e vesel” [36]. Din legenda *Stânca Corbiței*, aflăm despre toponimia stâncii provenind de la numele tinerei Corbița care, pentru a nu fi siluită de tătarul care i-a ucis iubitul, s-a aruncat de pe o stâncă înaltă [37]. Starea sa psihologică este deductibilă din reacția sa: deznădejdea este un vector cu vârful îndreptat în jos. În *Povestea zorelei* efervescența sentimentală se reflectă în expansiunea exuberantă asupra mediului. „Dar amu se înserase de-a binelea; stelele umpleau cerul ca niște prund de aur pe fundul unei ape secate și luceafărul de seară se lăsase după spatele unor munți, zvârlind ca niciodată două săgeți în sus, ca două brațe, ca și cum ar fi vrut să prindă pe cineva” [38].

Iată cum, într-o altă legendă, interiorul se convertește în exterior: „focul de vreascuri a aprins în inimile lor un alt foc mai puternic, focul dragostei pătimase și mistuitoare” [39]. Uscăciunea din *Floarea inului* este de fapt semnul unei pustiiri interioare, al unei topiri în plâns: „și l-a tot plâns nenorocita fată, l-a tot plâns trei ani în șir, trei veacuri de durere, [...] și după trei ani i-a secat izvorul lacrimilor, și n-a avut cu ce-și înăbuși nenorocirea, s-a tot uscat așa din picioare, până ce s-a trecut cu totul, de n-a mai rămas nici ce lua într-un pumn din frumosul ei trup [40].

„De îndată ce un sentiment urcă până la tonalitatea focului, din clipa când el se expune, în violența sa, în metafizicile focului, putem fi siguri că va acumula o sumă de contrarii. Atunci ființa care iubește vrea să fie pură și ardentă unică și universală, dramatică și fidelă, instantanee și permanentă” [41]. Dragostea încălzește inima personajelor: „chipul zânei iar îi veni în minte și îl încălzi și se puse jos și plânse de ciudă” [42]. Iubirea nu-i decât un foc ce trebuie transmis, focul nu este decât o iubire ce trebuie surprinsă [43]. Zbuciumul erotic este descris în termeni care trădează combustia interioară, ca împăratul din *Altă poveste a „rochiței rândunicii”*: „și mai trecu [...] o bucată de vreme, dar feciorul împăratului se pârljolea și se bătea cu gândurile și slăbea” [44] sau „și anul se apropie, se isprăvi și băietul [...] (căci) dorul de fata omului, de fostul lui tovăraș, îi făcuse inima cărbune și îl stafidise” [45].

Din punct de vedere caloric se face o distincție sexuală între principiul feminin și cel masculin. Principiul feminin al lucrurilor este un principiu de suprafață și de învăluire ca o atmosferă caldă, ca un refugiu. Principiul masculin este un principiu de centru de putere, activ și brusc precum scânteia și voința. Căldura feminină atacă lucrurile din afară pe când focul masculin le atacă pe dinăuntru, din inima esenței [46]. Iată reacțiile Luminioarei, atunci când îl întâlnește, după îndelungi încercări, pe soare: „și cum l-a văzut că e așa de tânăr, de

gingaș și frumos, așa de tare s-a îndrăgît într-însul, că singură nu știa ce-a face mai întâi?... Să-l strângă în brațe și să-l sărute cu înfocare?... Să-i descopere tot aleanul și focul inimei sale? ... Sau ce să facă, ce să dreagă?...” [47]. Toate descrierile erotice poartă în ele „semințe” ale focului: „El porni agale spre sat, că murea să mai vadă o dată pe fata cea frumoasă, de dorul căreia i se fripsese inima și i se tulburaseră mințile” [48].

Un alt sentiment legat de foc este mânia. Luna din *Legenda floarei soarelui*, avertizată de necredința soțului său, soarele, are un șir de reacții „aprînse”: „Doamna-Noptilor [luna], pe aici să turbe. Își aprinde argintul din față și fulgerând de răzvrătire, se jură pe strălucirea ei că are să nimicească vlăstarul îndrăznețului voievod” [49], sau: „furioasă se ridică turbată peste straja codrilor negri aruncându-se într-un brâu tremurat de lumină și pătrunse pe fereastra palatului. A căzut peste fața rugătoare a fetei, ca o ploaie de blastăm și i-a topit chipul în floare galbenă” [50].

Fulgerul și mânia cerească [51] își au reprezentantul în Sfântul Ilie, văr cu vântul și cu focul [52], a cărui ardoare trebuie uneori dur stăvilită. Dumnezeu l-a pus pe Sfântul Petre păzitorul raiului, iar pe Satana, stăpânul iadului. Cei care nu erau nici pentru rai nici pentru iad, s-au lăsat în grija lui Dumnezeu. Satana i-a cerut și pe aceștia, iar Sfântul Ilie s-a supărat. A luat biciul și a trăsnit în duhurile necurate distrugându-le. Lui Dumnezeu nu i-a plăcut fapta lui Ilie, și luând un ciomag l-a bătut așa de tare, că i-a rupt o mână și un picior. De atunci există raiul și iadul, unde merg oamenii pentru faptele lor și tot de atunci se crede că Sfântul Ilie este ciung de o mână și lipsit de un picior. De n-ar fi fost așa, ar fi prăpădit toți oamenii drăcoși [53].

La polul opus se situează frica. Dacă mânia este fierbinte, frica are un aer polar, este rece și insinuantă: „fetei i-a trecut ca un fier rece prin inimă și i s-a făcut părul măciucă” [54] – se notează în *Povestea rândunicii* – sau „văzându-se pe neașteptate, înconjurați, stâlciți și omorâți de români, se băgară în toate răcorile, neștiind în spaima și groaza cea mare, ce să-nceapă și să facă” [55] – comentează legenda *Tătarca și Tătăruța*.

În *Povestea crinului*, mișcarea sentimentelor este ilustrată în termeni care oscilează între înflăcărare și apatie rece: „ce avea, că nu se prindea nimic de sufletul lui. Vedea o domniță frumoasă, i se aprindeau călcăile [...] după dânsa și când să intre în vorbă, se răcea ca un fier scos din foc și zvârlit deoparte” [56]. Contrastând cu trecutul, prezentul induce o răcire a sentimentelor care se regăsește în gheața de foc a privirii: „însă în seara zilei aceleia, Luceafărul rămase la locul lui, și ochii lui de foc păreau că-s de gheață” [57].

Coincidentia oppsitorum

În legende, căldura se transformă cu ușurință în frig, după cum frigul se convertește lesne în căldură. Pentru diavolul din *Încă o versiune despre facerea lumii* soarele este dogoritor și de nesuportat, pe când luna este rece și accesibilă. Soluția demonică împotriva căldurii sunt ploile care cad pe pământ dintr-un ciur și eclipsele. Diavolul a dorit să împartă cu Dumnezeu soarele și luna, și, fiind pus să aleagă, a luat soarele. „Dar soarele tare îl frigea, căci el avea de lucru cu dânsul. De focul acela, unde să se acundă? A alergat să se ascundă în mare, dar Dumnezeu a luat apa. Să ascundea sub năsip, dar tot îl frigea. A început a alerga pe pământ, doar s-a răcori. [...] Când tună sau fulgeră, tot el e pricina. Atunci scapără de mânie asupra soarelui că-l frige și pune noură împotriva lui să-l apere; mai ales la amiazăzi, când îl frige tare. Și ploaia tot el o dă. Își aduce c-un ciur apă din mare și toarnă peste dânsul ca să se răcorească și când dă cu ciurul prin văzduh, plouă pe pământ. El pe soare și pe lună are mare ciudă, ar vrea să le mănânce și de aceea sunt câteodată întunecimile; mai ales de lună, căci luna e rece și el se poate apropia; dar îndată ce soarele sloboade razele sale; el fuge. Și de soare se apropie însă mai greu; de aceea întunecimile de soare sunt mai rare; și când timp de 100 de ani nu se va întuneca soarele, atunci nici diavolul pe lume nu va fi” [58].

Peștii pământului, pe trupul cărora se sprijină pământul, sunt stăpânii focului și ai frigului. „Doi dintre acești pești și anume Începătoriul și <Somnorosul> suflă din câte-o nare numai pară și foc, astfel că dacă ar îndrăzni cineva să se apropie de partea aceea în care suflă ei cu această nare, pe loc l-ar arde. De aceea și e în părțile acelea în care suflă ei cu narea aceasta, o căldură nemaipomenit de mare și nesuferită. Iar pe cealaltă nare, suflă numai gheață. [...] Însă acești doi pești nu rămân neconținut așa cum au fost la început, ci din an în an se schimbă la chip, căci narea pe care suflă foc se topește, iar cealaltă nare pe care suflă gheață se tot mărește, fiindcă cresc sloi de gheață în jurul ei” [59].

Nici căldura sufocantă și nici frigul pătrunzător nu-l fac să se oprească pe țăranul cel încăpățânat din legenda *Cosașul*. De frica păgânilor, Isus și Iosif s-au ascuns într-un lan și l-au rugat pe un cosaș de pe câmp să nu mai cosească. Isus s-a rugat lui Dumnezeu să-l oprească pe cosaș. „Dumnezeu l-a ascultat și a dat o căldură de ți se usca limba în gură de fierbințeală. Cosașul însă, își aruncă toate hainele de pe el de se lăsă numai în cămașă, și cosea din greu fără a lua în seamă căldura cea mare” [60]. Văzând Dumnezeu că arșița nu-l oprește, „a dat o vreme rea și urâtă, de să nu-ți scoți câinele din casă. Cosașul însă, își îmbracă toate

hainele și haida, <cioars, cioars> mai departe, tăind brazde cât drumul de late” [61].

Sfântul Nicolae și îngerul săsesc sunt supuși probei căldurii și apoi a frigului, după cum atestă legenda *Pentru ce cade Crăciunul sașilor cu 12 zile mai devreme decât Crăciunul românilor*. Pentru răsplata (sau pedeapsa) oamenilor Dumnezeu a trimis pe pământ doi îngeri, pe Sfântul Nicolae pentru români și pe Honț, înger săsesc. Primul se îmbrăcase țărănește, gândindu-se la zilele negre care ar putea veni, iar cel de-al doilea se îmbrăcase elegant. Îngerul român se topea de căldură și Honț râdea de el. Venind iarna, lucrurile s-au schimbat. Îngerul românesc, cu jocul lui se simțea bine, dar sasul și-a scrântit un picior și i s-au rupt și ghetele. Dumnezeu s-a îndurat de sas și a trimis un vânt să-l poarte pe sus. Românul a ajuns după 12 zile în rândul credincioșilor, albit de nea [62].

Alternanța necontrolată cold-frig, îl determină pe uriașul din legenda *Uriașii și românii* să se răzgândească în legătură cu prietenia cu un român. Într-o vreme, uriașii erau gata să se împrietenească cu românii. Un om, rătăcindu-se în pustiu, a nimerit la casa unui uriaș care l-a ospătat așa cum se cuvine, dar bucatele erau prea fierbinți și românul a suflat în ele să le răcească. Într-o iarnă, a nimerit și uriașul la român și l-a găsit tăind lemne și suflând în palme. El a explicat uriașului că-și încălzește astfel mâinile. Uriașul nu a putut înțelege cum o dată suflă ca să răcești bucatele și altădată suflă ca să te încălzești, și de atunci nu a mai vrut să mai audă de român [63].

În *Soarele, gerul și vântul*, vântul ajută la reglarea regimului termic, Soarele, gerul și vântul mergeau prin lume. Un om i-a salutat, dar neștiind căruia dintre ei îi dăduse binețe, cei trei s-au întors și l-au întrebat, aflând că de fapt omul salutase vântul. Gerul și soarele s-au supărat. Când a venit iarna, gerul a trimis un frig îngrozitor, dar omul, a fost încălzit de un vânt căldicel, și frigul nu l-a mai supărat. Vara, când era la prășit, soarele dogorea atât de puternic, că omul abia mai respira, dar o boare răcoroasă a trecut peste el, și îndată și-a venit în fire [64].

Lacrima unui înger o salvează de la moarte pe fata din legenda *Ardeiu*. Mama și-a tot persecutat fiica vitregă, cerând ajutorul diavolului, dar nu a izbutit, pentru că fata era păzită de un înger. Mama vitregă a otrăvit laptele din ulcică, dar noaptea îngerul l-a aruncat și a pus lapte proaspăt. Diavolul a învățat-o pe femeie s-o opărească pe fetiță, dar dimineața îngerul a vărsat o lacrimă în apa fierbinte și aceasta s-a făcut „nici caldă, nici rece numai bună de ciupă” [65].

Simbolic pentru alternanța frig-cald este legenda Babei Dochia, personificare a timpului îmbătrânit. Dochia vrea să-și urce oile le pășunea montană în plină iarnă, la sfârșit de februarie și început de martie și, ca să se convingă că a

venit vara, își trimite nora în pădure să-i aducă fragi copti. Ajutată de Dumnezeu, travestit în moș, noră-sa găsește fragi copti și îi aduce soacrei într-o ulcică. Convinsă că a venit vara, Dochia începe pregătirea turmei de oi sau de capre pentru a urca la munte. Nu ia în seamă sfaturile celorlalți ciobani, își pune în spate nouă cojoace și pornește urcușul însoțită uneori de fiul său, Dragobete. Dar, cum începe urcușul muntelui, pornește o ploaie care nu a stat nouă zile și nouă nopți. Îngreuiindu-se cojoacele în spate, le dezbracă, câte unul pe zi, până rămâne în ie sau cămașă. În alte legende Dochia își dă jos cojoacele nu din cauza ploii, ci a unei călduri toride. În ziua a noua, Dochia moare împreună cu turma din cauza unui ger năpraznic, iar trupurile lor sunt transformate în stană de piatră [66].

Cele două elemente constituente ale regimul termic sunt, așadar, uneori greu de diferențiat, nu în sensul proprietăților fizice, ci sub aspectul organizării materialului folcloric care, de cele mai multe ori, prezintă frigul și căldura ca pe o pereche compactă de opoziții (*coincidentia oppositorum*). Dincolo de lumea fizică, regimul termic revendică și o privire introspectivă în lumea psihicului uman, care presupune o gradare a sentimentelor percepute ca zbateri erotice sau ca glaciare condensări afective.

Bibliografie

1. Adăscăliței, V.: *De la Dragoș la Cuza-Vodă*, București: Minerva, 1988
2. Bachelard, Gaston: *Apa și visele*, București: Univers, 1999
3. Bachelard, Gaston: *Pământul și reveriile voinței*, București: Univers, 1998
4. Bachelard, Gaston: *Psihanaliza focului*, București: Univers, 2000
5. Brill, Tony: *Legende românilor* (3 vol.), București: Grai și Suflet, 1994
6. Brill, Tony: *Tipologia legendei populare românești*, (2 vol.). București: Saeculum I.O., 2006
7. Coatu, Nicoleta: *Legende populare geografice*, București: Ed. Sport-Turism, 1986
8. Eliade, Mircea: *Mituri vise și mistere*, București: Univers Enciclopedic, 1998
9. Evseev, Ivan: *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Timișoara: Amarcord, 1998,
10. Florea-Marian, Simion: *Legende despre flori, insecte și păsări*, Sibiu: Trans Pres, 1993
11. Ghinoiu, Ion: *Panteonul românesc. Dicționar*, București: Ed. Enciclopedică, 2001
12. Guenon, René: *Simboluri ale științei sacre*, București: Humanitas, 1997
13. Luthi, Max: *Once Upon a Time, On the Nature of Fairy Tale*, Bloomington: Indiana University Press, 1976

NOTE

1. Filozofii împart căldura în patru tipuri: o căldură digerantă, asemănătoare cu cea a stomacului, una zămisliitoare, ca aceea a uterului, una coagulantă, ca .aceea produsă de lichidul spermatic și una lactifiantă ca aceea a mamelor. (cf. Bachelard, Gaston. *Psihanaliza focului*, București: Univers, 2000, p. 105)
2. Brill, Tony. *Legendele românilor*, vol. 3, București: Grai și Suflet, 1994, p. 229
3. *Ibidem*, pp. 229-230
4. Pe o tăbliță egipteană din secolul I î.e.n. soarele este reprezentat cu două feluri de raze, unele drepte și altele ondulate. Se pare că linia dreaptă reprezintă lumina, iar cea ondulată, căldura (cf. Guenon, René. *Simboluri ale științei sacre*, București: Humanitas, 1997, pp. 355-356)
5. Bachelard, Gaston. *Pământul și reveriile voinței*, București: Univers, 1998, p. 173
6. Brill, Tony. *Legendele românilor*, vol. 2, p. 36
7. *Ibidem*, vol. 1, p. 7
8. *Ibidem*
9. Niculiță-Voronca, Elena. *Datinile și credințele poporului român*, vol. 1, Iași: Polirom, 1998, p. 41
10. *Ibidem*, p. 31
11. Brill, Tony. *Tipologia legendei populare românești*, vol. 2, București: Saeculum I.O., 2006, p. 132
12. Bachelard, Gaston. *Psihanaliza focului*, p. 67
13. Brill, Tony. *Tipologia legendei populare românești*, vol. 2, p. 173
14. Bachelard, Gaston. *Psihanaliza focului*, p. 67
15. Brill, Tony. *Tipologia legendei populare românești*, vol. 2, p. 268
16. *Idem*, *Legendele românilor*, vol. 3, p. 298
17. *Ibidem*, p. 353
18. Bachelard, Gaston. *Apa și visele*, București: Univers, 1999, p. 35
19. Brill, Tony. *Legendele românilor*, vol. 1, p. 131
20. *Ibidem*, vol. 2, pp.35- 36
21. *Ibidem*, p. 18
22. *Ibidem*, p. 16
23. Bachelard, Gaston. *Pământul și reveriile voinței*, p. 172
24. Brill, Tony. *Legendele românilor*, vol. 3, p. 230
25. *Ibidem*, vol. 2, pp. 179-180
26. Adăscăliței, V. *De la Dragoș la Cuza-Vodă*, București: Minerva, 1988, p. 35
27. Niculiță-Voronca, Elena. *Op. cit.* , vol. 2, p. 33
28. *Ibidem*, p. 239
29. Brill, Tony. *Tipologia legendei populare românești*, vol. 2, p. 227
30. Evseev, Ivan. *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Timișoara: Amarcord, 1998, p. 161
31. Brill, Tony. *Legendele românilor*, vol. 2, p. 30
32. Florea-Marian, Simion. *Legende despre flori, insecte și păsări*, Sibiu: Trans Pres, 1993, p. 44
33. Luthi, Max. *Once Upon a Time, On the Nature of Fairy Tale*, Bloomington: Indiana University Press, 1976, p. 56
34. *Ibidem*, p. 74

35. De exemplu relația dintre prințesă și salvatorul ei se concretizează printr-un inel, așadar prin intermediul acțiunilor se stabilește o legătură. În basm, sentimentele și relațiile sunt externe, exteriorizate. (cf. *Ibidem*, p. 56)
36. Niculiță-Voronca, Elena. *Op. cit.*, vol. 1, p. 283
37. Coatu, Nicoleta. *Legende populare geografice*, București: Ed. Sport-Turism, 1986, pp. 129-130
38. Brill, Tony. *Legendele românilor*, vol. 2, p. 263
39. Coatu, Nicoleta. *Op. cit.*, p. 147
40. Brill, Tony. *Legendele românilor*, vol. 2, p. 296
41. Bachelard, Gaston. *Psihanaliza focului*, p. 138
42. Brill, Tony. *Legendele românilor*, vol. 2, p. 100
43. Bachelard, Gaston. *Psihanaliza focului*, p. 51
44. Brill, Tony. *Legendele românilor*, vol. 3, p. 270
45. *Ibidem*, p. 271
46. Bachelard, Gaston. *Psihanaliza focului*, p. 80
47. Brill, Tony. *Legendele românilor*, vol. 3, p. 170
48. *Ibidem*, p. 295
49. *Ibidem*, vol. 2, p. 123
50. *Ibidem*
51. mai mulți termeni ai vocabularului eroic indo-european – *furor, ferg, wut, menos* – exprimă căldura extremă și mânia care o caracterizează (cf. Eliade, Mircea. *Mituri vise și mistere*, București: Univers Enciclopedic, 1998, p. 156)
52. Brill Tony. *Tipologia legendei populare românești*, vol. 2, p. 224
53. *Ibidem*, p. 227
54. *Idem*, *Legendele românilor*, vol. 2, p. 201
55. Coatu, Nicoleta. *Op. cit.*, p. 104
56. Brill, Tony. *Legendele românilor*, vol. 2, p. 98
57. *Ibidem*, p. 266
58. Niculiță-Voronca, Elena. *Op. cit.*, vol. 1, p. 124
59. Brill, Tony. *Legendele românilor*, vol. 1, p. 152
60. *Ibidem*, vol. 3, p. 386
61. *Ibidem*
62. *Idem*, *Tipologia legendei populare românești*, vol. 2, pp. 262-263
63. *Ibidem*, p. 103
64. Niculiță-Voronca, Elena. *Op. cit.*, vol. 1, pp. 334-335
65. Brill, Tony. *Legendele românilor*, vol. 2, p. 275
66. Ghinoiu, Ion. *Panteonul românesc. Dicționar*, București: Ed. Enciclopedică, 2001, p. 11